

درس خارج اصول استاد حاج سید مجتبی نورمفیدی

تاریخ: ۲۵ فروردین ۱۴۰۴

موضوع کلی: امارات و ظنون

موضوع جزئی: ۵. حجیت خبر واحد - ادله حجیت خبر واحد - ادامه بررسی دلیل چهارم - مصادف با: ۱۵ شوال ۱۴۴۶

دو دیدگاه دیگر در مورد خروج سیره از آیات - ۱. خروج تخصصی سیره از آیات و بررسی آن - اشکال دوم - اشکال سوم

جلسه: ۹۳

سال شانزدهم

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهیرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

خلاصه جلسه گذشته

بحث در این بود که سیره عقلایی مبنی بر اخذ به خبر واحد و ترتیب اثر بر آن، آیا مخصص آیات ناهیه از ظن محسوب می شود یا حاکم بر آنها است و یا خروج سیره عقلا از عموم آیات دال بر عدم اعتبار ظن، خروج تخصصی است؟ این سه دیدگاهی است که در این مقام وجود دارد. دیدگاه اول دیدگاه محقق خراسانی است که سیره عقلا را مخصص آن آیات می داند. دیدگاه دوم که دیروز بیان شد و محقق نائینی و محقق عراقی و محقق خوبی آن را پذیرفتند، این است که خروج سیره از آن آیات، خروج تخصصی است. وجه اینکه ایشان قائل به تخصص شده اند هم ذکر شد، لکن عرض کردیم این دیدگاه مبتلا به اشکال است. یک اشکال را دیروز بیان کردیم و گفتیم با توجه به بیان مرحوم نائینی و اتباع ایشان، اگر بخواهد سیره عقلا بر اخذ به خبر واحد تخصصاً از دایره آیات خارج باشد، متوقف بر این است که تأیید شارع و امضای شارع برای ما محرز شود. اگر یقین به امضا یا عدم ردع شارع پیدا کردیم، می توانیم بگوییم ظن حاصل از خبر واحد نازل منزله علم است، اما وقتی هنوز این محل بحث و اختلاف است و ما تازه قصد داریم اثبات کنیم که سیره عقلا از ناحیه شارع تأیید شده و آیات رادع آن نیستند، سیره عقلاییه چطور می تواند تخصصاً از دایره آیات خارج باشد. این اشکال را دیروز مطرح کردیم.

اشکال دوم

آیا واقعاً اعتبار خبر واحد و امضای آن توسط شارع به معنای این است که اینها را نازل منزله علم قرار می دهد؟ اصلاً از اشکال اول هم صرف نظر می کنیم. وقتی شارع می آید برای ما خبر واحد را معتبر می کند، آیا به این معناست که ایها العقلا، شما که خبر واحد را که مفید ظن است، نازل منزله علم و یقین قرار می دهید، من هم این را امضا می کنم. آیا این چنین است؟ آیا واقعاً عقلا با خبر واحد چنین معامله ای دارند؟ عقلا به خبر واحد اخذ می کنند، اگر ثقه ای برای آنها خبری بیاورد به خبر او ترتیب اثر می دهند، ولی شما از عقلا بپرسید که شما چرا به خبر ثقه ترتیب اثر می دهید؟ شاید غیر از کسانی که این درس ها را خواندند کسی نگوید ما اینها را جانشین یقین می دانیم، تنزیل الظن الحاصل من الخبر منزله العلم والیقین تحلیل مدرسه ای است. این خودش محل اشکال است. پس اینکه طبق دیدگاه خروج تخصصی خبر واحد نازل منزل یقین است و لذا آیات شامل آن نمی شود جای اشکال دارد، این نازل منزله یقین نیست تا شما بگویید آیات ناهیه، ظنون را شامل می شود نه علم و یقین را و این به منزله یقین است. اگر عقلا به خبر واحد توجه می کنند و اثر بر آن مترتب می کنند به همان دلیلی است که ما قبلاً از قول امام (رحمة الله علیه) گفتیم و ما نیز آن را پذیرفتیم. عقلا به خبر ثقه ترتیب اثر می دهند چون اگر بخواهند غیر از این عمل بکنند زندگی آنها مختل می شود. اگر قرار باشد

نسبت به همه چیز علم و یقین پیدا کنند زندگی آنها دچار اختلال می‌شود. لذا برای جلوگیری از اختلال نظام زندگی بنای عملیشان بر اخذ به خبر ثقه است. اگر این چنین باشد دیگر نمی‌شود ادعای خروج تخصصی کرد. البته این یک اشکال مبنایی است. محقق نائینی معتقد است وجه حجیت خبر واحد ثقه این است که عقلاً آن را نازل منزله علم قرار می‌دهند و شارع هم این را تایید کرده و کأنه فرموده نزله منزله العلم ولی این مبنا جای اشکال دارد. ما قبلاً هم گفتیم، اکنون هم تاکید می‌کنیم که ترتیب اثر بر خبر واحد ثقه به این دلیل نیست.

اشکال سوم

بر فرض ما معتقد شویم حقیقت حجیت خبر ثقه همان است که صاحبان این دیدگاه گفتند، مثل مرحوم نائینی؛ یعنی بگوییم خبر واحد نازل منزله علم دانسته شده و سلمنا که شارع هم آن را امضا کرده باشد. یعنی از اشکال اول و دوم صرف نظر کنیم، باز هم اشکال دور به قوت خودش باقی است.

محقق خراسانی فرمود اگر آیات بخواهند رادع سیره عقلاً باشند دور پیش می‌آید، لذا به این دلیل رادعیت آیات ناهیه از ظن را نسبت به سیره منتفی کرد، چون دور باطل است لذا برای این که گرفتار دور باطل نشوند فرمودند سیره عقلاً معتبر است، شارع نیز از آن ردع نکرده و همین که ما علم به ثبوت ردع نداریم برای اعتبارش کافی است. آیات نیز نمی‌تواند رادعیت داشته باشد، چون اگر بخواهد رادعیت داشته باشد دور پیش می‌آید. محقق خراسانی سپس نتیجه گرفت سیره تخصیص می‌زند آیات ناهیه را؛ آقایان گفتند خیر نمی‌تواند تخصیص بزند، اصلاً خروجش خروج تخصصی است، یعنی به آن دور اشکال کردند و معتقد شدند اصلاً آیات نسبت به سیره رادعیت ندارد، چون سیره از دایره آیات تخصصاً خارج است. یعنی به نوعی با این بیان خواستند هم مشکل دور را کنار بگذارند و هم اینکه آیات مزاحمتی نسبت به اعتبار سیره نداشته باشد در حالی که خود این راه هم مبتلا به دور است. توضیح ذلک:

ما از یک طرف آیات را داریم مثل «ان الظن لا یغنی من الحق شیئاً» که این‌ها دلالت می‌کند بر عدم اعتبار ظن و عدم جواز پیروی از مطلق الظن، از طرف دیگر سیره بر اخذ به خبر واحد ثقه است با اینکه مفید ظن است. اگر این آیات بخواهند در مقابل سیره قرار بگیرند، شما می‌گویید سیره تخصصاً خارج است، چون نازل منزله علم است. چرا نازل منزله علم است؟ در چه صورت شما این را نازل منزله علم می‌دانید؟ در صورتی که امضا شده باشد، اگر امضا نشده باشد نازل منزله علم نیست. پس امضای سیره، اعتبار سیره، حجیت سیره، تنزیل خبر واحد منزله العلم، متوقف بر امضا و تایید یا عدم ردع شارع است.

از طرف دیگر احتمال می‌دهیم آیات رادعیت داشته باشند، آیات مانعیت داشته باشند. پس خروج تخصصی سیره هم متوقف بر عدم رادعیت آیات است.

پس از یک طرف اعتبار سیره متوقف بر این است که آیات رادع نباشند، از آن طرف اینکه آیات رادع نباشند متوقف بر این است که سیره تخصصاً از آیات خارج شده باشد. پس باز اشکال دور اینجا وجود دارد. اینکه ما از راه التزام به خروج تخصصی سیره از آیات بخواهیم مشکل دور را حل کنیم این کر علی ما فر است. دقیقاً نظیر همان مطلبی که خود محقق خراسانی فرمودند که اگر بخواهیم آیات را رادع بدانیم، متوقف بر این است که سیره مخصص نباشد، اگر بخواهد سیره مخصص نباشد متوقف بر این است که آیات رادع باشند و این دور واضح است.

در مانحن فیه نیز همینطور است. اگر سیره بخواهد تخصصاً از دایره آیات خارج باشد، متوقف بر این است که آیات نسبت به سیره رادعیت نداشته باشد. از آن طرف آیات هم اگر بخواهند رادعیت نداشته باشند متوقف بر این است که سیره تخصصاً از شمول آیات خارج باشد این هم می شود دور.

پس این هم یک اشکال دیگری است که اینجا وجود دارد.

البته شاید این اشکال سوم به نوعی ریشه در همان اشکال اول دارد، منتهی شکل بیانش متفاوت است. در اشکال اول گفتیم اینکه شما می گوئید خروج سیره تخصصی است به چه دلیل می گوئید؟ می گوئید عقلاً این را نازل منزله علم قرار دادند، شارع هم این را پذیرفته است. گفتیم این اول الکلام است؛ اگر قرار بود امضای سیره قطعی و مسلم باشد دیگر این بحث ها پیش نمی آمد، دیگر امکان رادعیت آیات اصلاً مطرح نبود.

در اشکال سوم هم ناظر به همان مسئله و با توجه به اینکه این سیره امضا شده یا نشده، مسئله دور مطرح شد.

به هر حال این سه اشکالی است که نسبت به دیدگاه دوم یعنی خروج سیره از آیات، خروج تخصصی است، وارد می شود.

سوال:

استاد: اینکه می فرمایید ما سه چیز داریم اشتباه است، ما دو چیز داریم؛ سیره عقلاً و سیره عقلاً بر عمل به خبر واحد، اینها را از هم جدا نکنید. ... دلیل بر حجیت خبر واحد سیره عقلاست، لکن گفتیم این دلیل متشکل از یک صغرا و کبرا است. صغرای دلیل این است که عقلاً به خبر واحد اخذ می کنند و بر آن اثر مترتب می کنند. کبرای دلیل این است که هر سیره ای که شارع آن را بپذیرد حال یا امضا بکند یا حداقل ردع نکند این حجت است. نتیجه این می شود که خبر واحد حجت است. پس ما دو چیز نداریم ما یک صغرا داریم و یه کبرا، مسئله رادعیت آیات به عنوان اشکال کبروی مطرح شد، به این معنا که از این سیره ردع شده است. اشکال صغروی هم این بود که اصلاً ما چنین سیره ای به اخذ بر خبر واحد نداریم که گفتیم این اشکال شاید اصلاً کمتر هم مطرح شده، فقط صاحب منتقی مطرح کرده که می گویند چنین سیره ای نیست. حال آن را کنار بگذاریم.

پس عمده اشکالی که به دلیل چهارم یعنی سیره عقلاً ایراد شده اشکال کبروی است؛ اشکال کبروی یعنی چه؟ توضیح دادیم، یعنی این سیره توسط شارع ردع شده، خود محقق خراسانی یک اشکال مطرح و جواب دادند. چون گفته شده اگر ردع و منعی از سوی شارع نسبت به سیره واقع نشود معتبر است؛ ردع و منع بهتر از این آیات «ان الظن لا یعنی من الحق شیئاً»؟ ... اینکه شما می فرمایید سیره عقلایی دو دسته است یک دسته یقینی است و یک دسته ظنی ... اصلاً بحث کبروی است اینجا؛ یعنی سیره عقلایی که از آن ردع شده باشد معتبر نیست. در چه صورت ما می فهمیم یک سیره عقلایی تایید شده؟ اینکه ردعی از آن نشده باشد. غیر از این ما دیگر نمی توانیم بگوییم یک دسته از سیره های عقلایی یقینی است. یقینی است یعنی چه؟ یعنی امضا شده؟ یعنی باید احراز شود برای ما که شارع از اینها ردع نکرده است ... ببینید یک عده از اصولیین می گویند ما آیاتی داریم که از این سیره عقلایی ردع کرده است، ... موضوع بحث ما اگر خاطرتان باشد در حجیت خبر واحد، خبر واحدی است که ظن آور است، ما همان اول خبر واحد مفید یقین، خبر واحد مفید اطمینان را اصلاً از دایره بحث خارج کردیم. ... من از شما سوال می کنم محقق خراسانی چرا در کفایه احتمال رادعیت آیات را مطرح کرد و جواب داد؟ بالاخره جای این سوال و پرسش بود. چون یک عده خدشه کردند؛ ببینید شما می گوئید یقینی است ... بحث سر همین سیره است، ما اصلاً خبر واحد جدا نداریم. اشکال کبروی که محقق خراسانی در کفایه مطرح

کرده چیست؟ عبارت محقق خراسانی را من خواندم،... سیره، کدام سیره، ... بعضی ها گفتند اصلاً سیره عقلا مبنی بر اخذ به خبر واحد تقه یقینی نیست، امضا نشده است، شارع ردع کرده است. یک عده این را ادعا می کنند، شما دارید می گوئید این یقینی و قطعی است؛ برای شما بله، اما بالاخره در این بحث ما باید به این نقطه برسیم، یک عده اصلاً این را می گویند ... محقق نائینی چرا می گوید خروج سیره از آیات بالتخصص است؟ چون خبر واحد را نازل منزله علم می داند، ظن حاصل از خبر واحد را نازل منزله علم می داند ... محقق نائینی می گوید این یقینی است؟ ... نشد، اصلاً ما داریم دیدگاه کسانی که قائل به خروج تخصصی هستند را بررسی می کنیم، مبنای این دیدگاه چیست؟ توضیح دادیم، چرا می گویند بالتخصص؟ ما داریم این دیدگاه را مورد بررسی قرار می دهیم. ... خیلی مشکل دارد. شما می گوئید برای ما یقینی است؛ من از شما سوال می کنم، سیره عقلا مبنی بر اخذ خبر واحد نسبت به این آیات ناهیه از ظن آیا حاکم است یا مخصص است یا خروجشان از آن آیات تخصصی است؟ ... سیره بر خبر واحد را می گوئیم نه مطلق سیره .. شما تأملی بفرمایید. من که فکر می کنم بحث در حال تکرار است... من راجع به آن مطلب اول یک یادآوری بکنم شما یک مراجعه به کفایه بکنید ببینید اشکال رادعیت آیات را که محقق خراسانی مطرح کرده است آیا این اشکال را به مطلق سیره مطرح کرده یا بر سیره به عمل به خبر واحد؟ مراجعه بفرمایید؛ اگر پاسخ این سوال را به دست بیاورید به نظر من مسئله حل است... ظواهر از کدام است؟ ... اگر یقینی است پس چرا اینقدر نزاع دارند؟ ...

«والحمد لله رب العالمین»